

VIŽIN-BIŽIN-BILIUM Ili o latinskom jeziku u bogoslužju

Na mom rodnom otoku živio je zanimljiv starac. Bilo mu je ime Grgo, a narod ga je nazivao Grgacom. Grgo nije bio kao ostali ljudi u selu. Premda u svemu čudan i neobičan čovjek, uživao je glas dobra i draga starca. Svi su se prema njemu odnosili s poštovanjem. Iako rođen u težačkoj i ribarskoj obitelji, Grgo je sebe smatrao plemićem, potomkom onih Rimljana što su se naselili na naš otok još u davna ilirska plemena. Stoga se rado družio s gospodom i volio je razgovarati s uglednim ljudima.

Možda je bio glavni razlog što je izabrao za svoje zanimanje dočikanje parabroda u luci i usluživanje stranaca što su stizali na naš otok. Grgaca nije volio seljačke i težačke poslove. Po vlastitom pričanju u mladosti učio je, osim osnovne škole, samo "beštimat i lovit girice kod staroga Bile" (našeg poznatog ribara). Poslije je "partio" za Ameriku u nadi da će tamo provoditi život bogataša. No, kako to nije mogao bez rada, vrati se natrag bogat samo novim američkim riječima koje su postale njegova trajna poštapalica: jes, vel, dacorajt (tako je izgovarao "that's right"). Inače je u svemu drugomu zadržao naš stari čakavski idiom i starinske običaje.

Odijevao se ukusno. Na njemu je, doduše, bio uvijek isti izlizani "veštit", koji davno nije vidio pegle, ali čist i uredan. Za uhom mu je stalno cvjetala grančica ruzmarina, oko vrata svilena marama, a u ruci "bagulin". Tako odjeven dočikao je svaki "vapor" i uljudno se nudio za vodiča i nosača "valiže" (ako nije bila teška).

Našem Grgi nije bilo do novca (zadovoljavao se s malim nagradama), ali je morao od nečega živjeti kad je već napustio zemlju i more. Nije bio oženjen, samovao je u svojoj staroj kući u kojoj se nikada nije kuhalo. Stoga je, ako nije bilo stranaca, činio razne usluge domaćim "gospođama" te tako zasluživao svoje piće, jelo i "španjulete".

U društvu je naš "stari mladić" rado pričao davne događaje i svoje doživljaje. Mlađi su ga rado slušali jer je pričao živo i zanimljivo. Najzanimljivije ga je bilo slušati kako pjeva. A Grgaca je imao ugodan glas i dobro uho. Najviše je volio stare dalmatinske napjeve, domaće melodije i crkvene himne. U mladosti je, naime, bio crkveni pjevač i time se ponosio. Živio je jako čudoredno i bio uvjereni katolik.

Međutim, na naše golemo čudo, Grgaca nikada nije išao u crkvu. Razlog njegova bojkota crkve rastumačio nam je domaći župnik,

a potvrdili i svi ostali stariji ljudi u mjestu. Naime, dok je Grgo još pjevao u župskom zboru (a to je bilo koncem XIX. st, don Frane Bulić započeo je oživljavanje glagoljice u Dalmaciji. Njegovu su inicijativu prihvatili mnogi župnici i vjernici diljem Dalmacije. Tako i Grgacin tadašnji župnik. Kako se dotada na Šolti služba Božja odvijala samo na latinskome, Grgo je zavolio taj jezik i nije mu se svjddjelo uvađanje starohrvatskog u misu niti narodnog jezika u pjevanje.¹ U znak protesta napustio je pjevački zbor i nikada više nije dolazio u crkvu.

A to je za pobožnoga Grgu bila teška žrtva. Zbog toga je u duši teško trpio. O većim bi blagdanima došao pred crkvu, obliven suzama bi pratio bogoslužje, ali mu ponos nije dao prekoračiti prag crkve.

Praveći se da ne znamo za razloge njegova izostanka iz crkve, jednom zgodom zapitala ga je naša grupa mladih:

- Barba Grgo, kako to da Vi tako pobožan čovjek nikada ne idete u crkvu?

- Ee, jes, odgovori starac, vi to ne možete razumit. Ovi popi danas iskrivili su našu svetu viru.

- A kako su je to iskrivili? pitali smo dalje.

- Mi smo prin na misi pivalj kako nas je Bog naučio: Kredo in unum Deum vižin-bižin-bilium...² Kako je to bilo lipo i krasno! A ne ovo ča vi danas beštimate u crkvi.

Tako se tužio ogorčeni starac. Njega je zanosila misterioznost nepoznatih riječi i magija zvuka. Njegovo je uho bilo zatravljeno čarolijom starine i blagozvučjem neznanoga. Duh mu se nije hranio sadržajem Božje riječi nego milozvučjem ljudske riječi. Narodni svagdanji i razumljivi jezik srušio je magijsko nebo vjere našega šoltanskog Lefebvra. A slično se dogodilo - poslije uvođenja narodnog jezika nakon Koncila - i u dušama mnogih drugih staraca i starica (mislim na mentalno ostarjele i zastarjele u vjerskome životu).

A da fenomen "vižinbižinbiliuma" nije svojstven samo mojim otočanima, pokazuje primjer susjednog Brača. Pok. profesor dr. Ivan Ostojić pričao mi je o sličnim jezičnim nesporazumima i na njegovu otoku. Tako su se na primjer u njegovj mladosti i na Braču pjevale svete mise na latinskome jeziku. Riječi iz Creda "simul adoratur" izgovarale su

---

1. Misnik se, naime, služio s glagolskim misalom a pjevači su pjevali na živom hrvatskom jeziku.

2. Poznavaooci latinskog jezika pogađaju da se ovo vižin-bižin-bilium odnosi na latinski tekst Creda: "visivilium et invisibilium".

se kao "Šimun na doratu".³ Kod blagoslova polja, u pjevanju litanija svih svetih, puk je zaziv "Sancte Nikolae" izgovarao: Sante niko laje, ora pro nobis! (Čakavski "niko" znači "netko").

Takve su gluposti i "beštimske" vjekovima pjevali naši Grgaci i njemu slični po svemu svijetu. Osim one naše domaće: "sedam libara još mu malo" (iz Očenaša: sed libera nos a malo), poznata je širom svijeta magijska formula "hokus-pokus" (tako su naime zvučale u ušima nekog puka riječi pretvorbe na latinskoj misi: "hoc est corpus meum").

Slične gluposti nije pjevao samo neuki puk, već jedan dio i nekog klera. Doroghyjeva knjiga "Blago latinskog jezika" donosi nam jednu anegdotu iz srednjeg vijeka. Vjernici su pitali svoga župnika što znače one riječi na početku svakog evanđelja "In diebus illis". Učeni župnik im je protumačio: "Ono in die", to su Indije, to je jasno. Ali, što to do bijesa znači ono "busillis", to ne znam ni ja".⁴

Tako su se u staroj latinskoj liturgiji bili namnožili brojni buzili, vižinbižinbiumi i šimuni na doratu. Nerazumljivi liturgijski jezik pogodovao je praznovjerju i naivnom pučkom gladu za tajnama i čudesima. Stoga je II.vatikanski sabor dobro učinio što je uveo bogoslužje na živom narodnom jeziku. Ako ništa drugo, sad su sveti teksovi razumljivi svim vjernicima. Na taj se način nanovo oživljuje staro kršćansko iskustvo: "lex orandi - lex credendi". Sada se zauzetim dušobrižnicima otvaraju nove i šire mogućnosti rada: produbljivanje vjere i odgoj vjernika preko svima razumljive liturgije. Sada i svaki vjernik može razgovarati s Ocem na nebu svojim očinskim i materinskim jezikom. Danas se u crkvi osjećamo kao u svojoj kući.

Uz te prednosti nove liturgije postoje, nažalost, i neki negativni učinci. Ako je narodni jezik pogodan za domaće vjernike, nije prikladan za strance, putnike i turiste. Pogotovo se pokazuje kao komunikacijska zapreka na međunarodnim vjerskim sastancima, skupovima i kongresima. U tim je zgodama potreban jedan zajednički molitveni jezik. Tada se najbolje vidi kako je latinski kao liturgijski jezik još uvijek potreban. On je izvrstan znak i poticaj našem katolicitetu.

Još su mi uvijek živo u sjećanju naša međunarodna bogoslužja u koncentracijskom logoru Dachau. Premda su logoraši pripadali svim mogućim nacijama svijeta, svi smo u našoj logoraškoj kapelici nalazili zajednički molitveni jezik. Koji je to divan osjećaj bio: pripadati gole-

3. A tako je to bilo, kako izgleda, i drugdje (Vjesnik nadbiskupije splitske, br.4, g.1986, str.22).

4. Z. DOROGHY, Blago latinskog jezika, Matica Hrvatska, Zagreb 1966, str. 503.

moj svjetskoj katoličkoj zajednici, sjedinjavati se u istoj vjeri i moliti zajedničkog Oca zajedničkim jezikom! U tim sam trenucima mogao upoznati i ekumensku vrijednost latinskoga. Na njemu smo mogli moliti skupa s ostalim, osobito protestantskim, kršćanskim zajednicama.

Zato se sam po sebi nameće jedini ispravan zaključak: *dobro je i korisno Boga slaviti na svome materinskom jeziku. Narodni je jezik u liturgiji sasvim opravdan . Ipak je dobro sačuvati i latinski jezik kao opći katolički medij komuniciranja i celebriranja.* Katolička crkva treba i jedan zajednički, tj. katolički jezik (ne samo iz liturgijskih razloga), ali će njezina djeca redovito govoriti sa svojim Ocem i međusobno svojim materinskim govorom.

To praktički znači da i mi svećenici i nadalje moramo dobro poznavati latinski jezik te biti uvijek sposobni upotrijebiti ga na bogoštovnim slavljinama i sastancima. Isto će tako biti korisno od zgrade do zgrade proslaviti latinsku liturgiju i sa svojim domaćim vjernicima. Na taj će način oni bolje shvatiti svoje katoličanstvo i bit će u stanju ravnopravno sudjelovati u međunarodnim vjerskim slavljinama, bilo u domovini bilo u tuđini.

I ovdje je krepost u sredini. Treba moliti i osobno i kolektivno. I narodno i međunarodno. Dakle, katolički.⁵

5. Zanimat će vas, možda, što je kasnije bilo sa starim latinašem Grgacom? Umro je poslije II. svjetskog rata u staračkom domu susjednog grada. Nije dočekaao II. vatikanski sabor. I bolje tako, to bi za njega bio i previše bolan šok. Tako je s Grgacom nestao jedan "stari dobri svijet" da bio učinio mjesto "novom boljem svijetu" (ako ga zaslužimo).